

Wie rijdend over de Dribergseweg of de Arnhemse Bovenweg ter hoogte van 'De Breul' zijn ogen weleens de kost gegeven heeft, heeft de grote borden kunnen zien: het afgelopen schooljaar (1996-1997) heeft de Katholieke Scholengemeenschap De Breul haar vijftigjarig bestaan in Zeist gevierd. De toevoeging 'in Zeist' is essentieel, want de school zelf bestond al lang toen zij zich in Zeist vestigde. En zoals vele Zeistenaren waarschijnlijk weten, geldt dit in feite niet alleen voor de school, maar ook voor de benaming 'De Breul', die ook van ver vóór 1946 dateert als benaming voor het landgoed, waarop de school zich in dat jaar vestigde. Slechts de combinatie van school en landgoed kan aanspraak maken op de jeugdige leeftijd van vijftig jaar, en zelfs dat staat ter discussie, zoals ik in de vorige bijdrage (Seijst III, pag. 8 t/m 17) heb laten zien. In dit tweede deel van deze bijdrage ga ik in op de eerste decennia van het Zeister bestaan van De Breul.

De geschiedenis van 'De Breul' (2)

De beginjaren te Zeist

Hoewel de leiding van Katwijk weinig keus had, na verscheidene gestrande pogingen om een nieuw onderkomen te vinden, zijn er ook wel redenen te noemen waarom De Breul in de smaak viel. De centrale ligging in het land is wellicht de voornaamste, maar ook de uitgesproken idealen van Katwijks directeur sinds 1938, pater Wessels, doen hier ter zake. Pater Wessels doceerde zelf Frans en het tekent hem ten voeten uit dat hij de gewoonte had bij een begroeting iemand bij voorkeur de linkerhand te geven, om te kunnen zeggen: 'Excusez la gauche.' Zijn ideaal was een kostschool naar het model van de Engelse *colleges*, met volop mogelijkheden voor activiteiten als 'canotage' en cricket. Bij zijn bezoek aan De Breul moet hij gezien hebben dat, zo ergens, hier dit ideaal bij benadering verwezenlijkt kon worden.

In de kroniek van Huize Katwijk wordt in een vrij expressionistische stijl beschreven in welke staat het huis, de bijgebouwen en de omgeving verkeerden toen de eerste vakarbeiders op 12 augustus 1946 terugkeerden van hun vakantie en begonnen 'hun krachten [te]

geven aan het herstel en verder bewoonbaar maken van een gebouw waar het einde zou zijn gelegen van Katwijks zwerftocht.'

Binnenkomen in het huis was niet moeilijk. Ruiten of zelfs ramen had De Breul aan drie zijden niet meer. 'De welgemikte bommen van de Engelsen hadden daarvoor reeds gezorgd ten tijde van Christiansens [bevelhebber van de Wehrmacht in Nederland] verblijf in '43. Negen zware bomtrechters op het terrein in de omgeving van het huis legden er verklaring van af. De grote broei-bakramen 2.80 x 1.40 door Canadezen benut om de gaten te dichten sloten niet al te best, trouwens waren niet overal aangebracht, slechts 21. Benedenverdieping stikdonker, rolluiken overal neer en kapot. Voordeel, je kon de ongerechtigheid daar achtergelaten niet zien, lucifer woei uit, zaklantaarn ontoereikend licht voor de te beschrijven ruimten.' Het begrip 'welgemikt' is hier ironisch gebruikt: de bommen van de Engelsen waren uiteraard voor het grote huis bedoeld.

De smeedijzeren trapleuning lag in

de vijver, de wingerd groeide in het huis naar binnen, er lagen zand en resten houtvuur op het parket. 'Moffen en Tommy's hadden bij gebrek aan centrale verwarming die in de winter niet tegen zoveel frisse lucht kan, in de kamers vuurpotten gestookt, ook zij konden blijkbaar zoveel frisse lucht niet verdragen in het koudere jaargetijde, vloeren verbrand, tot raamkozijnen toe en overal op de muren en plafonds vette zwarte walm, er was blijkbaar danig gestookt. Wat doe je ook in de kou!'

Er waren meer achterblijfselen van de Duitse bezetters: 'op alle deuren *zutritt verboten commandierender General*'. Om te voorkomen dat in hun hoofdkwartier de plannen om naar Engeland te varen uitlekten, waren de telefooncellen in de refter van de boshut, een bijgebouw, driedubbel geïsoleerd. In de refter waren twee grote luiken in de vloer gemaakt, waar een drijfriem doorheen gelopen had 'van de hemel weet wat voor machine die in de provisiekamer gestaan heeft.' In de waskeuken werkte alleen nog een gaskraan, waar de nachtwacht die er in de tussentijd zijn intrek

genomen had, een elektriciteitsbuis met twaalf gaten op gezet had, 'toen hij daar zijn tenten ging opslaan en in zijn schapevacht het 's nachts te tochtig was'. Omdat de gasmeter waarschijnlijk nog op naam van de Canadezen stond, was deze vorm van verwarming gratis.

Een verdieping hoger bood het zelfde beeld. Flarden behang hingen daar aan de muren. 'Op de stukken die nog hielden soldatentekeningen, nu juist niet alle overgenomen uit de illustraties van moeder de Gans.' En nog een verdieping hoger had de wind 'ruimer spel gehad, ook het grauw van de omgeving, want geen kamer of de vaste wastafels kapot bij het demonteren van kranen en afvoerbuizen, deurkrukken verdwenen, scharnieren ontzet, lichtleiding zoals overal in huis afgebroken.'

De bijgebouwen verkeerden in een vergelijkbare staat. Links en rechts van het koetshuis bevonden zich de woningen van koetsier en huisknecht; daarin 'staat nog een brandkast van de bezetters door de vloer heen te zakken en paddestoelen rijden als zeepaardjes dartel op de kammen der golven van het afhan-

De Boshut, na de oorlog korte tijd het leslokaal van de derde klas.

gende behang.' De hooizolder van het koetshuis zelf is volgebouwd met houten kamertjes, die bij nader onderzoek alle een dubbele vloer blijken te hebben '- ideale schuilgelegenheid voor onderduikers want je kan er bijna rechtop zitten, jammerlijk verlies van ruimte in vredestijd.' De stal bij de garage was zo verouderd en vervuild 'dat misschien de paarden van het leger van Napoleon er nog gestaan hebben toen hij de pyramide van Austerlitz heeft opgeworpen, zó lag de mest er in pyramiden opgehoopt.'

Desondanks slaagde men erin dit

onbewoonbare oord in zes tot zeven weken klaar te maken voor de 156 bewoners die er vanaf 28 september zouden moeten huizen. Op de ochtend van hun aankomst wordt nog de laatste hand aan het perk gelegd.

Maar nog niet alle klaslokalen waren klaar. Daarom besloot men de bewoners te 'verzoeken' de eerste dagen buiten te werken om het terrein van prikkeldraad te zuiveren, dit in de loopgraven en bomtrechters te gooien en deze vervolgens te dichten: voor de leerlingen was een avontuurlijkere eerste schoolweek nauwelijks denkbaar! De

POC noemde men dat, de PrikkeldraadOpruimingsCompagnie. Deze werkzaamheden werden afgesloten met een groot kampvuur. Daags daarna betrok de eerste klas de studiezaal, de tweede de Nachtegaal, de derde de Boshut, de vierde de latere lerarenkamer en bibliotheek en de vijfde en zesde hun eigen klaslokalen. In de naamgeving van sommige van deze locaties werd de herinnering aan Noordwijkerhout behouden. De lessen vonden vaak plaats 'tussen hameren en bikken en zingen en fluiten der werklieden door.'

Op 27 oktober werden de gebouwen ingewijd door de R.P. vice-provinciaal P. Rietra. Gedurende de winter zou de verwarming van de gebouwen een probleem blijven, zowel wat betreft de apparatuur, die vaak lekte of scheuren vertoonde, als wat betreft de aanvoer van de nog moeilijk verkrijgbare steenkool. Toen dit probleem in eind februari 1947 stringent werd, werden de jongens naar huis gezonden, waar zij uiteindelijk een maand konden blijven.

Het was een bekend verhaal op Katwijk de Breul hoe de paters tijdens alle

verbouwingsactiviteiten in de eerste naoorlogse jaren een schat aantroffen... In het grote huis bevond zich een grote, betonnen en hermetisch afgesloten kluis. Om deze kluis open te breken liet men een metselaar komen. Deze was een halve dag bezig om dit karwei te klaren. Bij ontsluiting trof men een grote hoeveelheid zilver en goud aan. Na rijp beraad besloten de paters deze kostbaarheden, vooral tafelgerei, naar de rechtmatige eigenaar te sturen: de in de Verenigde Staten woonachtige erfgenamen van de voormalige eigenaar van het gebouw, de bankier Paul May. Aan de zending zou een brief (of één telefoontje) er zijn verschillende versies van het verhaal) voorafgaan, waarin de vindsters de regels door lieten blijken dat zij zo eerlijk geweest waren om niets achter te houden, maar dat een beloning voor deze eerlijke vindsters meer dan welkom zou zijn en in deze jaren van wederopbouw een goede bestemming zou vinden. De chauffeur die de schat uiteindelijk kwam halen, had de beloning al bij zich. Als dank kregen de paters een slof sigaretten.

Van een schoolgebouw op het landgoed De Breul was na een jaar nog steeds geen sprake. De zes klassen bleven over verschillende gebouwen op het landgoed verdeeld en het waren dus niet zozeer de leerlingen alswel de leraren die zich bij de leswisseling moesten verplaatsen. Dat verliep niet zonder problemen. De prefect en zijn surveillanten moesten steeds, na iedere les, op vier plaatsen tegelijk zijn en de leraren, zich van hooizolder naar koestal begevend, zagen minstens vijf minuten van hun kostbare tijd verloren gaan. Meer nog dan voor de leraren was dit voor de leiding een probleem, zoals blijkt uit het *Verslagboek der Lerarenvergaderingen gehouden Huize Katwijk, Zeist ab anno 1947-'48*:

Lerarenvergadering 5 Nov. 1947

Door de Rector Gymnasii worden de volgende punten behandeld:

1°. De Docenten worden verzocht meer op tijd te komen. Het is een goede gewoonte, dat de Docenten het 1^e, 3^e, 5^e uur vóór tijd in de klassen zijn, om de leerlingen te ontvangen.

De gezelligheid die tijdens het speelkwart-

tier in de Docentenkamer heerst, mag niet zover gaan dat ze ons belet op tijd te zijn voor de volgende klas. Docenten worden verzocht bij het teken v.d. vóórbel op te breken.

Hoezeer de vriendschap en solidariteit onder de Docenten ook gewaardeerd worden, toch zou ik willen verzoeken, dat degenen, die over een fiets beschikken, dit vehikel gebruiken om de nadelig grote afstand tussen de klasgroepen zo weinig tijdrovend als mogelijk is af te leggen. Laten zij dan niet naast hun snelle vervoermiddel gaan lopen, om hun vriend en collega die zulk een instrument niet bezit, te blijven vergezellen. Het is al erg genoeg, dat één zoveel minuten geremd wordt. Mocht echter de vriendschap niet kunnen blijven voortleven zonder deze wandelingen, dan prevalere de vriendschap.

Ik meen met des te meer reden te mogen aandringen in dit punt van op-tijd-komen, daar de noodtoestand onzer schoolgebouwen als van zelf tot een zekere onordelijkheid en gemoedelijkheid leidt. 'We verliezen toch veel tijd, wat geeft het, als er nog een paar minuten bijkomen.'

Ik zou het willen omdraaien: omdat we zoveel tijd noodgedwongen verliezen, en omdat we zoveel ordelijkheid noodgedwongen

verliezen, moet het ons streven zijn, door eigen persoonlijke correcte houding die nadelen voor ons zover mogelijk te neutraliseren.

De school bood, geheel in de lijn van Wessels' ideaal van een Engelse college, betrekkelijk veel vrijheid; voor bijvoorbeeld uitgaan werd gemakkelijk verlof verleend. De leerlingen waren er daarom graag. Die vrijheid was ook zichtbaar in

De ingang van de vestiging aan de Rozenstraat, kort voor de sloop in 1980.

de verstandhouding tussen leraren en leerlingen, die redelijk soepel en amicaal was. De straffen waren mild; de paters probeerden toch veeleer met de leerlingen te praten, hen te ondersteunen en te helpen. De lekendocenten werden wel geacht meer afstand tot de jongens te bewaren dan de paters zelf. Hoewel het niet uitgesproken werd, vormde een nauw contact met de lekencollega's in de ogen van de jezuïeten een bedreiging van hun eigen streven naar *Nachwuchs*. Het verschil in 'status' tussen paters en lekenleraren trad ook aan het licht bij bijvoorbeeld rapportvergaderingen. De beslissingen die de paters hier in het belang van het welbevinden van de jongens soms namen, strookten niet altijd met de beslissingen die hun lekencollega's naar didactische maatstaven voorstonden.

Het aantal leerlingen zou de volgende jaren nog iets boven de 138 uit stijgen. In deze jaren wordt steeds het aantal van 155 als verzadigingspunt genoemd, precies een tiende van wat in de jaren negentig als verzadigingspunt van De Breul zou gelden. Daarbij werden

ook enkele externen toegelaten, als eersten de zonen van burgemeester Kort-hals Altes van Zeist.

Gedurende deze jaren wordt het nieuwe schoolgebouw onder leiding van de architecten Koldewey en Mens neergezet. In december 1951 gaan de eerste bomen tegen de vlakke. Op 19 januari 1952 wordt de nieuwbouw aanbesteed en kort daarna verschijnen de eerste auto's met bouwmaterialen op het terrein. De eerste-steenlegging vindt plaats op 12 juni van dat jaar; zij wordt verricht door de provinciaal van de jezuïeten en oud-Katwijker pater Kolfschoten S.J., die een jaar later, op 8 september 1953, terugkeert voor de plechtige zegening van het nieuwe gebouw. Hoewel leerlingen en leraren op sommige momenten met heimwee terugdenken aan de charme van de primitieve klaslokalen in koestallen en op hooizolders, is de dankbaarheid jegens 'bouwheer' pater Bot groot. Zeker de prefect en zijn surveillanten kunnen hun rust en geluk niet op.

Tot besluit

Nog steeds heette de school het 'R.K.

Meer vermeldenswaardigheden vindt men in het jubileumboek van De Breul (254 pagina's, 200 illustraties, A4-formaat, driekleurendruk), dat te bestellen is door overmaking van f42,50 (f35,- + f7,50 verzendkosten) op postgiro nr. 64.81.15 t.n.v. SKVO De Breul te Zeist, o.v.v. 'jubileumboek'.

gymnasium van Huize Katwijk te Zeist', zoals het Koninklijk Besluit van 30 juli 1947 luidde. De naam 'De Breul' was daarbij - als louter 'adres' - volstrekt onbetekenend, schreef een oud-leerling mij in 1996. Zijn stelling wordt echter enigszins ondergraven door het veelvuldig voorkomen in niet-officiële documenten uit die tijd van de naam 'De Breul' als benaming voor school of internaat. De 'K.S.G. De Breul' is van later datum. De Mammoetwet trad in 1968 in werking, maar de school kreeg toestemming om één jaar eerder met het Mammoetonderwijs te beginnen. In dat schooljaar, 1967-1968, heette zij 'Katholiek Lyceum De Breul'. Er werden voor het tweede jaar meisjes toegelaten en er was voor de eerste keer naast gymnasium-1 een eer-

ste klas atheneum. Met de toetreding van de katholieke ULO's aan de Rozenstraat en de Tulpstraat - scholen van het schooltype dat onder het regime van de Mammoetwet de mavo werd - in het daaropvolgende schooljaar was de 'Katholieke Scholengemeenschap De Breul' een feit.

BRONNEN

- Ronald Blijdenstein, *Zeist, groei en bouw; Utrechtseweg-Driebergseweg; een inventarisatie van waardevolle gebouwen en gebieden*. Zeist, 1984.
- Robbert Roosenboom (red.), *Vernieuwing in traditie; De Breul: vijftig jaar onderwijs in Zeist (1946-1996)*. Zeist, 1996.
- W.A. Sormani, "De Breul" 40 jaar in Zeist..! Zeist, 1986.